

ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

7

«РАДЯНСЬКА ШКОЛА»

1957

ЗМІСТ

	Стор.
<i>О. Жаворонко</i> — Виховання у дітей дошкільного віку почуття дружби, товарищескості та колективізму	1
<i>І. Гусарова</i> — Формування навичок силуетного вирізування у старшій групі	6

З ДОСВІДУ

<i>О. Пільхівська</i> — Про деякі питання керівництва моральним вихованням дітей в дитячому садку	12
<i>Б. Дралова</i> — Виховання ввічливості і поваги до старших	15
<i>О. Савченко</i> — Про вчинки дітей	20
<i>Д. Дворкіна, М. Івашиніна</i> — Дітям про Жовтень	25
<i>М. Кондратенко</i> — Ознайомлення дітей з лісом	29
Відмінники дошкільної справи	35

СТОРІНКА ДЛЯ ДІТЕЙ

<i>Н. Токарська</i> — Бабка і Мурашки	36
---	----

КОНСУЛЬТАЦІЯ

<i>С. Степанов</i> — Профілактика кишкових інфекцій у дитячих дошкільних установах	42
--	----

КРИТИКА ТА БІБЛІОГРАФІЯ

<i>Н. Кукловська, П. Хаймович</i> — Питання музичного виховання в журналі	44
---	----

ХРОНІКА

<i>О. Канівець, О. Караджа</i> — Добрий почин	46
---	----

На 2-й стор. обкладинки — Природа навколо нас, на 3-й стор. — Саморобні іграшки.

Редакційна колегія:

Д. О. Дорохова, Н. О. Красіна, Н. Ю. Переверзева, Є. К. Сухенко, Г. І. Сушан
(головний редактор), *П. С. Ходченко, Т. І. Цвелих, П. Р. Чамата, М. Є. Шевченко.*

Журнал «Дошкольное воспитание»
(на українском языке)

Техредактор *О. О. Чала.*

Коректор *О. П. Миронова.*

Адреса редакції: Київ, Ново-Павлівська, 2. Тел. 6-50-43.

БФ 01079. Зам. К-226. Тираж 14.685. Друк. арк. 3. Обл.-видавн. арк. 4,7.
Формат паперу 70×108¹/₁₆. Підписано до друку 21.VI 1957 р.

Київська обласна друкарня, вул. Леніна, 19.

Ознайомлення дітей з лісом

М. КОНДРАТЕНКО,

вихователька дитячого садка № 75 м. Києва

Ліс в нашій країні—безцінне всенародне багатство. Радянські люди люблять і охороняють його.

Наш дитячий садок і поставив своїм завданням ввести дітей в світ природи, використати її для виховання у дітей деяких моральних якостей.

Протягом 10 років наші діти проводять літні місяці в мальовничому лісі міста Ірпінь, серед багатой природи, де вони мали найширші можливості спостерігати різні природні явища, бігати, гратися, рвати квіти, збирати ягоди, гриби, шишки.

На початку нашої роботи діти не помічали оточуючої природи і проходили мимо багатьох цікавих явищ. Деякі діти навіть знищували зелені насадження. Потрібна паличка— вони ламали гілки, а то й молоді деревця. Серед дітей були й такі, які стріляли з рогаток у птахів, тварин, виявляли гидливе і навіть жорстоке ставлення до таких корисних тварин, як жаба, ящірка.

Доводилося наполегливо працювати з дітьми і їх батьками. В своїй роботі ми і поставили собі ряд освітніх та виховних завдань, для виконання яких були використані такі прийоми і методи:

- 1) екскурсії, прогулянки та спостереження;
- 2) розповідання, читання художніх творів, показ картин;
- 3) ігри дітей.

Було сплановано ряд екскурсій та спостережень з чітким програмним матеріалом, причому вихователі скеровували увагу дітей на певні характерні сторони явища, предмета.

Форми проведення екскурсій були найрізноманітнішими. Вихователі, наприклад, ставили перед собою певне завдання—познайомити дітей з тим або іншим деревом, грибами, ягодами та ін., намічали повторити і закріпити те, що спостерігали раніше, ознайомити з працею людей, показати предмет з новими характеристичними ознаками тощо. Під час де-

яких екскурсій на перший план висувались емоціональні моменти: спостереження краси лісу, луку, квітів.

Для кожної екскурсії вихователі добирали невеликий програмний матеріал, уточнювали методичні прийоми, за допомогою яких цей матеріал буде поданий дітям.

Почали ми свою роботу з ознайомлення дітей з найближчим природним оточенням—з тими деревами, які росли на ділянці дачі (дуб, сосна).

Вихователька намітила на декілька екскурсій такий програмний матеріал: пізнавати дуб, сосну, ялину, березу по корі, гілках та листю; багато дерев—ліс; люди прикладають багато праці, щоб виростити дерева в лісі, тому треба берегти дерева; в лісі ростуть гриби, суниці, живуть птахи.

На ділянці старшої групи росли різні дерева: старі дуби з розлогою кроною, молоді тонкі дубки, стрункі високі сосни. Вихователька звернула увагу дітей на старий товстий дуб, який ріс біля веранди, запропонувала їм уважно розглянути його і розповісти: що це за дерево, яка у нього кора та листя.

Діти, розглядаючи дерево, відмітили, яка темна, нерівна на ньому кора, яке листя, дивувалися, що в нього такий товстий стовбур та багато гілок. Вихователька запропонувала дітям охопити стовбур дуба руками. Троє дітей з трудом зробили це. «Ось так дуб! Мабуть, йому багато років», міркували діти. Вихователька підтвердила, що дуби живуть дуже довго, кілька сотень років.

Діти на ділянці знайшли ще кілька дубів, пізнали їх по корі, листю та кроні, але тут же відзначили, що це не дуби, а дубки, дубочки, що вони тонші і менші за нашого дуба. «Ці дубочки напевно сини великого дуба?», запитав Юрко. Вихователька підтвердила, що від старого дуба

впали жолуді, а з них вирости дубочки.

Вихователька звернула увагу на інші дерева, які ростуть на ділянці дачі: «Діти, подивіться, а які ще дерева ростуть у нас?» Діти підійшли до сосен, підняли голови і одразу ж пізнали. «Це сосни», сказали вони.

Вихователька. А як ви дізналися, що це сосни?

Боря. У сосни червонувато-жовтий стовбур.

Міла. А замість листя голки.

Слава. Гілки ростуть високо, не дістанеш до них.

Коля. Стовбур у сосни тонкий, ось я вже і обхопив його руками.

Вихователька. Ви сказали правильно — це сосни. А тепер подивіться і подумайте, яка різниця між дубом і сосною?

Наташа. У дуба кора темна, а у сосни світложовта.

Коля. У дуба листя, а у сосни голки.

Недалеко від дачі були розміщені молоді посадки дуба та сосни. Під час прогулянки вихователька звернула увагу на них. Діти одразу ж по листях та гілках пізнали дуб і сосну, відмітили: «Листя у маленьких дубочків таке, як у великих, тільки маленьке і м'яке, товстих стовбурів ще нема, вони тоненькі, як гілочки».

«Коли ж сосни виростуть і стануть такими ж великими і високими, як на нашій ділянці?», запитували діти.

Вихователька сказала, що дерева ростуть багато років, їх треба берегти.

Через деякий час вихователька показала дітям, як людина піклується про посадки дерев. Заздалегідь домовилась у лісництві і повела дітей подивитися прополку молодих посадок.

Діти зацікавилися роботою дорослих. — Що це? Навіщо це? — поспішали запитання.

Вихователька показала дітям маленькі деревця дуба та сосни, біля яких росли різні бур'яни. Роз'яснила, що бур'яни заважають молодим деревам рости, тому їх треба пропалювати, виривати. Діти спостерігали, як дорослі сапками та руками

виривають їх з корінням. Діти попросили дозволу допомогти дорослим. Вихователька пояснила, як виривати бур'яни, викидати їх і розпушувати біля дерев ґрунт. Діти включилися до спільної роботи і працювали з великим піднесенням.

Оля. Ось тепер мій дубочок буде рости краще.

Коля. А я маленьку сосну звільнив від трави, вона така маленька, трава не давала їй рости.

Робітники лісництва дякували дітям за допомогу і запросили частіше приходити і допомагати їм у роботі. Бригадир похвалив дітей і просив берегти молоді посадки.

Спостереження праці дорослих, робота дітей, бесіди — все це допомогло нам виховувати у дітей бережне ставлення до молодих посадок. Діти дізналися, скільки праці повинна прикласти людина, скільки довгих років повинно пройти, поки з маленького деревця виросте великий дуб або сосна.

Одного разу, гуляючи в лісі, діти зустріли лісника. Він запросив дітей прийти подивитися його «дитячий садок». Діти зацікавилися. Лісник пояснив: «В моєму садку не діти, а ростуть маленькі дерева — сосни, дуби, ялинки, берези. Приходьте!»

Лісник розповів, як сіють насіння, показав ряди маленьких сосен, дубків, берізок, розповів, як за деревцями доглядають, пропалюють їх, поливають і, коли вони підростуть, висаджують їх у лісі. Діти уважно розглядали молоді деревця і поцікавилися, де беруть насіння для посіву. Лісник взяв шишку, витрусив з неї насіння і показав його дітям: «Ось з цього маленького насіннячка виросте велика сосна». Здивуванню дітей не було меж. «Якщо з одного насіннячка виросте дерево, то з однієї шишки можна виростити цілий ліс», говорили діти.

Лісник подарував дітям декілька молодих дерев: сосну, дубочки, берізку. Діти бережно принесли їх і посадили на своїй ділянці. Вони дбайливо доглядали за ними, стежили за їх ростом, поливали.

Влітку на дуби в лісі напала гусінь. Дорослі в лісництві боролися з

шкідниками, збирали їх. Посадки лісу обприскували з літака. Нам з дітьми вдалося спостерігати це. Вихователька підкреслила велике значення використання техніки в цій справі. Діти наочно переконалися, який небезпечний шкідник гусінь — частина дерев в лісі стояла зовсім без листя.

Закріпивши у дітей уявлення про такі дерева, як сосна і дуб, намітили ознайомити їх з березою, з її характерними ознаками. Березовий молодий ліс було видно з нашої ділянки. Березняк був розташований на горбку, і берізки здалека виділялися своїми білими стовбурами на фоні старого соснового лісу.

Напередодні екскурсії розповіли, куди і для чого ми підемо. Вранці діти з великим піднесенням збиралися на екскурсію. Дорога до березового лісу проходила серед молодих посадок сосни. Діти помітили молоді шишечки на соснах, нюхали їх, відмічали: «Вони як свічечки». — А скільки їм років? — запитували діти. Їм пояснили, що сосни та ялини за кожний рік виростають на віддалі від сучка до сучка. Отже, дереву стільки років, скільки проміжків між суччям та ще один рік життя дерева, коли воно було таким маленьким, що бічних гілок не давало.

Ось і березовий ліс. Діти замилювалися молодими берізками. «Як красиво в цьому лісі!», «Який світлий ліс, це від білих беріз!», «Як приємно тут пахне!», говорили діти. Вони гладили тонкі гладенькі стовбури, відмічали, які вони ніжні, приємні.

Вихователька запропонувала пригадати, яке листя і стовбур у дуба. Порівнюючи дуб і березу, діти відмітили, що у берези стовбур білий, а у дуба темний, у берези гладенький, а у дуба шорсткий; гілочки у берези тонкі, звисають донизу, листочки маленькі, а у дуба гілки товсті, відходять в різні боки, а листя велике, вирізне. Тут було затишно і прохолодно. Діти сіли під берізками відпочивати. Ось подув вітерець, і листя на берізках заворушилось, тонко задзвеніло. Діти пригадали, як гуде вітер в соснах, порівнювали ше-

лест листя берези і гул вітру в соснах.

Березовий ліс став найулюбленишим місцем прогулянок дітей. Багато разів протягом літа побували вони тут. Діти збирали в лісі квіти, плели з них віночки, організовували різні творчі ігри.

Для ознайомлення дітей з чагарниками вихователька вибрала ліщину. Вона звернула увагу дітей на те, що у ліщини нема стовбура, і гілки просто ростуть від кореня. Діти пригадали кущі малини, шипшини, бузку, які були на ділянці. Знайшли горіхи, але вони ще були зелені. Невеличкі горішки сиділи по 3—4 штуки в гніздечку. Вирішили не рвати їх, поки вони не дозріють.

В кущах ліщини діти влаштовували собі курені, вистилали їх травою, прикрашали квітами, яких бул багато в лісі. Вони гралися в «мисливців», виряджалися в ліс, де бачили «зайців», «ведмедів», «вовків».

Коли в серпні достигли горіхи, діти ходили в ліс збирати їх: завжди поверталися з повними корзинками, частували дорослих, молодших дітей. «До лісу далеко, маленькі не дійдуть туди, та вони і не знають, де ростуть ті кущі, на яких так багато горіхів», говорили діти.

За березовим лісом, ближче до луків, розташовані були посадки молодих ялинок.

До них і пішли ми якось з дітьми. Ялинам було по 5—6 років, вони були дуже привабливі. Діти замилювалися ялинками, розглядали молоді бруньки на верхівках, торкали гілки, нюхали, відмічали, що вони красивіші, ніж у сосни. Вітя запропонував: «Давайте викопаємо кілька ялинок і перенесемо на свою ділянку».

Оля обурилася: «Так не можна робити. Тут же є господар — лісник, він садив ялинки, доглядав їх, а ти візьмеш не спитавшись».

Всі діти підтримали Олю. Вирішили попросити у лісника декілька ялиночок і посадити їх у себе на ділянці. Біля посадок діти співали знайому пісеньку: «В лесу родилась ёлочка, в лесу она росла».

Одержані дітьми враження про дерева були закріплені рядом бесід і різних ігор.

Для виховання слуху провадили дидактичну гру «Луна». Діти чули, як відкликається луна в лісі. Одна дитина ховалася за дерево, а решта запитувала: «Коля, де ти?» і прислухалися.

Часто під час прогулянок діти вправлялися у вимовлянні різних звуків. Вони наслідували кукання зозулі (ку-ку), стук дятла (тук-тук), шум вітру (шу-шу), перегукувались (ау-ау).

Для уточнення уявлень про характерні особливості дерев проводили ігри: «З якого дерева цей листок?», «Вгадай за описом», «Плутанина». В останній з названих ігор плоди окремих дерев клали до гілок інших дерев. Наприклад, жолуді — до гілки ялини, шишки ялинові — до гілок берези.

Широко була використана художня література про ліс: твори Пришвіна, Біанки, Павлової, Ушинського та інших письменників.

Повернувшись до міста, розглянула з дітьми картини. Шишкіна — «Ранок в лісі» та «Дубовий ліс», Левітана «Золота осінь». Розглядаючи «Золоту осінь», діти одразу пізнали берізки: «Це наші берізки, які були в нашому лісі».

Коля. І вся картина, як у нас на дачі, тільки там у нас річки не було.

Віра. Яка красива ось ця берізка, вона стоїть окремо від інших.

Іра. А ось вдалині наша дача і табір видні.

Вихователька підсумувала висловлювання дітей і відмітила, що видатні російські художники Левітан і Шишкін дуже любили ліс і на багатьох своїх картинах зображали його.

Згодом діти малювали ліс, окремі дерева різної породи.

Проводячи екскурсії, показувала дітям красу лісу, виховувала у них естетичні почуття. Заздалегідь вибирали красивий, затишний куточок і приводили туди дітей. Поступово вони почали помічати, як красиво виділяються сосни на фоні голубого неба, які вони стрункі, високі, як красиво освітлюються сонцем. Ось пробіг вітерець по гілках сосен, вони

зашуміли. Вдалині закувала зозуля, десь поблизу чути стук дятла. Діти притихли, прислухаються до лісних звуків. Вони не хотіли йти додому, довго ще стояли на пагорбку і милувались красою оточуючої їх природи.

Коли ми приїхали на дачу, суниці вже достигли. Їх було багато в сосновому лісі.

Діти розбрелися по лісу. З усіх боків чулись радісні вигуки: «Я знайшов!», «Яка красива, а як пахне!», «А я ось знайшла кущик з біленькою квіточкою».

Діти збирали ягоди в корзинки, деякі з них зривали їх із стеблинками, зв'язували у пучечки.

Назбиравши суниць, діти сіли відпочивати. Вихователька звернула увагу дітей на характерне листя цих ягід. «Як три пальці зрослись», помітив Юра. «Як дзвіночки висять», сказав Боря, дивлячись на ягоди.

Ми викопали кілька кущиків суниці і продовжували вести над ними спостереження в кутку природи.

Пройшли літні дощі, в лісі з'явилися гриби. Збирання грибів принесло дітям багато радості та задоволення. Вихователька уточнила у дітей уявлення про зовнішній вигляд їх, про їстівні та неїстівні гриби.

Одного сонячного дня, після нічної грози, пішли в ліс по гриби. Напередодні вихователька була сама в лісі і знайшла місця, де їх багато. Толя по дорозі ділився з товаришами: «Я вмію шукати гриби, я у бабусі жив у Боярці, і вона мене навчила шукати гриби».

Прийшли в ліс. Зібравши дітей, вихователька показала їм білий гриб — боровик, звернула увагу на коричневу шляпку, білу ніжку, і сказала, що гриб називається боровиком тому, що він росте в лісі — бору. Потім показала дітям сирійки; розглянули їх рожеві шапочки та білі ніжки. Дітям пояснила, що білий гриб і сирійки дуже смачні, якщо їх засмажити або зварити. Їх можна їсти, тому ці гриби і називаються їстівними.

Розглянули і мухомор, його сіру шляпку в темних плямах і довгу ніжку. Вихователька вказала дітям

на поганки і пояснила, що це отруйні гриби, їх не можна їсти і не треба збирати.

Повернувшись у дитячий садок, діти віднесли гриби на кухню, а на другий день, знаходячи їх у борщі, відмічали, які вони смачні.

Пізніше вихователька закріплювала знання дітей про гриби в бесідах, при читанні художньої літератури, під час малювання, ліплення.

Протягом кількох років дитячий садок провадив велику роботу серед дітей по охороні птахів, виховував у дітей бережне ставлення до них.

Влітку на дачі почало селитися багато птахів. Всюди в кущах, під дахами будинків, на деревах вони вили свої гнізда. Така величезна кількість птахів давала нам можливість провадити найрізноманітніші спостереження. Діти часто приносили різних пташенят, які випали з гнізда, пташок з поламаними крильцями, лапками. Вихователька підтримувала інтерес дітей: влаштовували гніздечка, годували пташенят, піклувались про них, часто підкладали пташенят у гнізда інших птахів.

Цікаві спостереження вдалося нам провести з дітьми над невеликою сіренькою пташкою мухоловкою. Весною у нас на веранді оселилася пара мухоловок (мухоловка комахоїдна любить старий хвойний або змішаний ліс). Скоро мухоловки почали висиджувати яєчка. Діти влаштовували спеціальну кормушку, куди приносили різну їжу: кашу, зерно, хліб, навіть цукерки. Все це поїдали горобці, мухоловки ж полювали за різними комахами і на льоту схоплювали їх. Під час одного нашого спостереження за гніздом, коли пташки полетіли, ми побачили в гнізді, поряд з маленькими яєчками мухоловки, велике чуже яйце. Вихователька сказала дітям, що це яйце зозулі, яка не має свого власного гнізда і підкладає яєчко в гнізда інших птахів.

Через деякий час вивелися маленькі пташенята-мухоловочки, а поряд з ними лежало велике голе не красиве зозуленя.

Під час одного з наступних спо-

стережень вранці діти знайшли біля веранди мертвих пташенят мухоловки, в гніздечку було одне зозуленя. Діти дуже журилися, робили припущення, що, мабуть, це «чужак», як вони називали зозуленя, виштовхнув з гнізда маленьких пташенят. До зозуленяти діти ставилися недоброзичливо, але з інтересом продовжували спостерігати за ним. Вихователька розповіла дітям, що зозулі дуже корисні птахи, вони винищують велику кількість найненажерливіших волосатих гусениць, яких інші птахи не їдять.

Маленьке зозуленя було дуже не красиве, росло швидко і скоро стало більше своїх вихователів — мухоловок. Воно весь час розкривало рота і просило їсти. Маленькі мухоловки безперервно прилітали до гнізда, приносили йому гусениць, різних комах. Діти спостерігали, як часто головка мухоловки зовсім зникла у великому роті зозуленяти. «Ой, дивіться, вона проковтне мухоловку», хвилювалися діти. Вони могли довгий час стояти тихо і спостерігати за поведінкою птахів. Біологи підраховали, що мухоловки приносять пташеняті їжу за день понад 400 раз.

Росло зозуленя швидко, скоро воно вкрилося пір'ям і стало більш привабливим.

Одного разу вночі була сильна гроза. Вранці діти побігли до гнізда мухоловок, але його там не було: вітер здув його, зозуленяти теж ніде не було. Мухоловки стривожено літали над верандою і кричали. Діти обшукали найближчі кущі, але пташеняти не знайшли.

Раптом дивимося, до кущів, які росли трохи далі від веранди, крадеться кішка. Мухоловка зразу ж кинулась до неї, настовбурчила своє пір'ячко і з тривожним криком упала перед кішкою; кішка кинулась на пташку, а всі кинулися до кішки, щоб відігнати її від мухоловки. Діти прогнали кішку і знайшли в кущах зозуленя. Воно було мокре, з скуповдженим пір'ям. Хотіли його забрати, але воно пищало, било крилами, дряпалося. Діти побігли за сачком і тільки з допомогою його і

дорослих взяли зозуленя. Швидко зробили мухоловкам гніздечко на тому самому місці і посадили туди зозуленя. Як тільки пташеня було посаджене в гніздо, прилетіли до нього мухоловки і з радісним писком почали літати над гніздечком.

Знову почалися у мухоловок важкі дні: зозуленя вимагало їжі, і цілі дні її приносили йому маленькі працьовиті пташки. Скоро пташеня почало літати, але ще кілька днів мухоловки годували його. Маленька мухоловка прилітала, сідала на спину зозуленяті і годувала його. Потім зозуленя полетіло, і діти його більше не бачили.

Для закріплення знань про птахів прочитано було кілька оповідань. Найулюбленишим оповіданням дітей було «Подкидывш» В. Біанки, в якому розповідалось, як в гніздечко пташки пересмішки було покладено яйце пташки камінки.

Діти відзначили, що пташеня камінки не викинуло пташенят пересмішки з гнізда, а допомогло їй висиджувати яечка.

В лісі діти часто спостерігали за життям птахів, звертали увагу на стук дятла.

Ім пояснили, що дятел своїм міцним дзьобом розбиває всі укриття, де ховаються шкідники дерев. Зрозумівши, яку велику користь приносить дятел, діти ще з більшим інтересом спостерігали за ним. Варто тільки було в лісі почути стук дятла, як діти обережно підходили до дерева, знаходили птаха де-небудь високо на стовбурі дерева, стояли і спостерігали його роботу. Оповідан-

ня Пришвіна «Дятел» та інші поглиблювали інтерес дітей до птахів.

В лісі, на луках діти знаходили і спостерігали різних комах та тварин: коників, метеликів, жучків, бабок, жаб. Для більш глибоких та тривалих спостережень всіх цих тварин приносили в групу. На столі в кутку веранди поставили тераріум, різні баночки для дрібних комах. Діти мали можливість доглядати за ними і спостерігати. Так було проведено спостереження за гусеницями, за жучком «сонечком», над пуголовками, за їх перетворенням у жаб. Багато нового і цікавого узнали діти, спостерігаючи за ними. Уточнили, що на задніх ногах у них п'ять пальців, між пальцями перетинки, на передніх — по чотири пальці без перетинки.

В усій роботі по ознайомленню дітей з природою широко застосовувалося навчання, як організований процес. Програмний матеріал подавався в певній послідовності, кожне спостереження конкретизувалося. Поступово об'єм спостережень поширювався і закріплювався в усій наступній роботі з дітьми.

Оточуюча природа зробила обгороджуючий і пом'якшуючий вплив на дітей, особливо нервових — вони стали спокійнішими.

Невеликий наш досвід роботи по введенню дітей в світ природи дозволяє зробити висновок, що в своїй роботі нам вдалося показати дітям рослинні організми в єдності з оточуючим середовищем, підкреслити їх зв'язок з практичною діяльністю людини, що дуже важливо для виховання правильного матеріалістичного розуміння.